

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: ERDÉLYI ESZKIMÓ PÉTER

PALOTÁZÁS

BÁNFFYHUNYAD EGEKBE SZÖKŐ TETŐI

Piszkos pénzből épült, nevetségesen csiricsaré,
gőgös építmények, amelyek analfabéta milliomosok
tulajdonában vannak. Sok helyi gádzsó jellemzi
így Bánffyhunyard cigánypalotáit. A bírálók túlnyomó
többsége azonban értetlenül áll e rohamtempóban
terjedő szürreális jelenség előtt, amely ráadásul
félelmetes jövőképet sejtet.

A paloták súlyos titkokat őriznek, és tulajdonosaik
még kívülről sem engedik lefényképezni azokat,
arról nem is beszélve, hogy gádzsó csak akkor teheti
be a lábát ilyen villába, ha munkásként dolga van benne

Picu bácsi aranypalotája

– Most meglátja, hogyan mulatunk mi, cigányok a nagy ünnepeinkkor – mondja Rézműves Picu Toto, a legbefolyásosabb helyi klán feje, akivel a nyáron barátoktunk össze. Épp az unokája esküvőjére igyekszünk. Engem azonban a családi esemény helyett az ünnepekkor életre kelő, színpompás palotáik érdekelnék. Miután Picu bácsi meggyőződött arról, hogy nekem valóban tetszenek a „mézeskalács házaik”, megigazítja óriási kalapját, megpödrí nagy bajsztát, majd lelkesen beszélni kezd büszkeségeikről.

– Ezeket a villákat két okból építjük. Egyrészt a gazdagságunkat mutatják, azt, hogy mi is képesek vagyunk olyasmire, amire a gádzsók, másrészt itt üli meg népes családunk a nagy ünnepeket – magyarázza a paloták külsejét és feladatait.

A villák az év nagy részében üresen állnak, a nagycsaládok a mellettük szerényen meghúzódo kis házaikban laknak.

ARANYÉLET

Az aranyozás súlyos jelenléte a műkutyával és egyéb díszítéssel szürreális, de pontosan illeszkedik a háziak világképebe

A villák az év nagy részében üresen állnak, a nagycsaládok a mellettük szerényen meghúzódo kis házaikban laknak. Az ünnepeken azonban a palotákat megszállja a főleg Nyugat-Európában élő rokonság...

Az épületek belseje lenyűgöző: mindent arany borít, a szobákat életnagyságú porcelánkutyák, Siva főisten szobrai és gyöngyházzsínű műanyag hattyúk ékesítik, a mennyezetről pedig eurót vagy amerikai dollárt jelképező csillárok világítják be a teret. Amint belépünk a nagyterembe, Picu bácsi az aranyozásról mesél.

– Az arany sok jelentése van, hiszen a Nap lakozik benne, és ráadásul a gazdagságot juttatja az ember eszébe. Fenséges, csodálatos, ígéző. Szóval, jólesik az embernek élveznie, szeretteit benne látnia. Szép és biztonságot sugall – foglalja össze szinte költői szókinccsel az arany szerepét a cigányok életében, miközben hangosan letorkolja feleségét, akit a kíváncsisága sodor mellénk, és kérdezősködni kezd: – Xutyil andre tyo muj romanye! (Fogd be a szád, asszony!)” – rivall rá.

CSÜTÖRTÖNKÉNT 16.35-KOR

A rádióban vendégünk a témáról:
ERDÉLYI ESZKIMÓ PÉTER

Korábbi műsoraink meghallgathatók:
www.afoldgomb.hu/radio

VÁROSKÉP-ZAVAR

A nagy átmenő forgalmú vidéki kisváros telkein mintha megannyi cizellált ugrálóvárat fújtak volna föl hirtelen. Távolról... Közelről azonban levegőt sem engednek a hagyományos épületeknek – uralják a légteret

Hivatali gondok, mesteri örömök

Azt már az önkormányzatban tudom meg, hogy Bányfőnyvadon 106 ilyen pompázatos palota nőtt ki a földből. A témát a város polgármesterével folytatom. Mírcsa Moroşan először a tényeket sorolja, amelyek szerint a lakosságnak már több mint 11%-át teszik ki a cigányok, de jelenlétük sokkal látványosabb.

– A palotások mind egy szálig beszerzik a szükséges építési engedélyeket, igaz, a munkálatok során a benyújtott terveken szereplő szerény lakokat 5000 euróért villákká tervezetük át, majd akár 100 000 euróért építtetik fel az illegális változatot – mondja a város első embere.

A palotázás furcsa jelenségének fő magyarázata, hogy a rendszerváltást követően vég nélküli versengés alakult ki a cigány családok között: mindenki igyekszik túltenni a másikon.

– Eddig két pert nyertünk meg a palotásokkal szemben, amelyek során a bíróság kötelezte őket, hogy bontsák vissza az épületeiket az eredeti tervrajzok szerint. A többieket büntetésekkel igyekszünk meggátolni abban, hogy villáikat az új, engedély nélküli tervek alapján fejezzék be – számol be az önkormányzat ellenlépéseiről.

Amikor pedig beszélgetésünk végén arról kérdezem, hogy az engedély nélkül épült villákat miért nem buldózerzik le, a nyakára bökve félreérthetetlen nemzetközi kézzel mutatja a vélhetően bekövetkező tragikus sorsát...

***Tervrajzok helyett fotókat,
gyermekrajzszerű firókálmányokat
hoznak, vagy egyszerűen
megmutatják, mi tetszik nekik
a szomszédok háztetőin.***

Az önkormányzatból a főtérre megyek, ahol az egyik bánffyhunyadi bádogos vár. Közben Morošan „primar” magyarázatára gondolok, miszerint a házak befejezetlensége mögött nem a pénzhiány és legtöbbször nem is a büntetések állnak, hanem az, hogy a befejezésükkor használatbavételi engedélyt kell igényelni, vagyis óhatatlanul elkezdődik a jogi huzavona. Végül odaérek Kudor Imre bádogosmesterhez, aki eddig tizenöt cigánypalota fémborítását készítette el. Derúsen fogad, és azonnal a téma közepébe vág.

– Örvendünk, hogy a cigány megrendelők sok munkát adnak a helyi embereknek, csak nem könnyű üzletet kötni velük. Tervrajzok helyett fotókat, gyermekrajzszerű firókálmányokat hoznak, vagy egyszerűen megmutatják, mi tetszik nekik a szomszédok háztetőin. Továbbá nem látják át a részletes árajánlatokat, az egyösszegű ajánlatot pedig azonnal megfelezik, vagyis kemény alkudozásra kell számítani, amikor az összeget kimondjuk – teszi hozzá huncut tekintettel.

Bádog-álmom

Bánffyhungyadi ismerőseim – miután megtudják jövetelem célját – azonnal kifakadnak. Ízléstelen, hivalkodó, pökhendi, giccses, primitív jelzőkkel illetik a palotákat, majd közlik, hogy törvénytelen pénzekből, engedély nélkül épültek a házak, amelyek ráadásul semmibe veszik Kalotaszeg jellegzetes népi stílusát. Azok a helyiek pedig, akik a villák közé szorultak, lelki betegek lesznek.

Finta József, Kossuth-díjas építész szerint az épületeknek egyértelmű vizuális agressziós szerepe és intervenciószándéka van.

... semmibe veszik Kalotaszeg jellegzetes népi stílusát. Azok a helyiek pedig, akik a villák közé szorultak, lelki betegek lesznek.

Bánffyhunyadi házak

Vad, szürreális lázadással
Jönnék a házak Hunyadon
Hadonászva, ordítva jönnek
Csókokat hánynak, úgy köszönnek
– Párkányözön, tető vadon –
Hegedűszót vijjog a bádóg
Hogy korcos ráncra felfakad
S csillan, ha csipkéjét, nevetve
– Könnyökölve a fellegekre –

Fényesre nyaldossa a Nap.
A balluszter babák gügyögnek
Oszlop oszlopnak csujogot,
Csúcsdíszek hegye döf az égbe
– Felhasad Isten menedéke –
S lázas álmokkal riogat.
Kupolák hágnak kupolákat
Timpanon timpanont petéz,
Üvegszemei vigyorognak

Cirádás – rámás ablakoknak
S megvakul, aki belenéz.
Forma formára hágva táncol,
Milyen gögös és torz csoda –
Kalotaszeg reszketve nézi
(Fejbe vágja és megigézi)
S menekülne, de nincs hova...

Finta József

– De honnan származnak e megemésztetlen formák, amelyek a palotákön tobzódnak? Honnan ez a nagyon izgalmas giccsparádé, ez a különös gyermekded játékoság? Nyilván erős lehet bennük egyfajta ortodox eredet, valami besszarábiai forrás, és kitalintható a távolabbi indiai minták újrálásztése. Feltűnő továbbá, hogy mennyire nem hat rájuk a befogadó környezetük formakincse, sőt folyamatosan rálicitálnak mindenre, ami körülöttük él – felel végül saját kérdéseire.

Tasnádi György belsőépítész a jelenséget a cigányság sorsával magyarázza:

– Az átlagos, többségi társadalom által elfogadott ízlésvilághoz képest ezek a paloták az elképesztő túlzás jelképei. Ugyancsak erős vágyak fejeződnek ki abban, hogy a cigányok ilyen habzó, mértéket szinte nem ismerő módon építkeznek. Ennek gyökerei a cigányságot sújtó, sok évszázados kirekesztettségben keresendők. Ezek a paloták világgá ordítják, hogy végre sikerült kiemelkedniük. E sikerszimbólumok nemcsak a tulajdonosaik számára fontosak, hanem az egész cigányságnak, hiszen számukra pozitív jövőképet mutatnak.

Rézműves Melinda, roma származású néprajzkutató érti a paloták üzenetét.

– Számomra az alkotóvágy és a megörökítés öröme mutatkozik az épületeken. A néprajztudományban és az antropológiában jól ismert a tér és az idő, a bent és a kint, a fent és a lent fogalmainak sajátos értelmezése és ezáltal az egyensúlyra való törekvés, a társadalmi és gazdasági szempontból évszázadokon át perifériára szorított emberek küzdelme az egyensúly, az igazságosság és a részvétel helyreállítása érdekében. Úgy gondolom, hogy alkotásaikkal emléket kívánnak állítani annak az időszaknak, amikor anyagilag megengedhette magának a család, hogy üzenjenek és presztízst kovácsoljanak a születendő unokáknak és azok gyermekeinek. A társadalmi béke, a többségi társadalommal meg egyező jogok és lehetőségek erőteljesebb képviselésének tartom a kertvárosi részben megjelenő ház-alkotásokat.

TORONY-HORIZONT

Esküvőre gyűlnek az ünneplők. Héthatárról érkezik a rokonság, a paloták étellel telnek – szerepkörük kiteljesedik

Varázslatos és reprezentatív

Az épületek egyes elemei titkos jelentéssel bírnak: a fiatornyok például azt üzenik a beavattottnak, hogy ahány áll belőlük, annyi kiló aranya van a családnak. Az oszlopok láttán pedig minden kelderash cigány tudja, hogy sok száz euró vagy dollár „erősíti” a betonjukat, amiket szó szerint beléjük építettek. Az igazi vagyon azonban a titkos kincseskamráikban rejtőzik.

Müller Péter Sziáminak e házak elsősorban a mesevilágot, az Ezeregyéjszaka titkait, az indiai–európai vegyeskedélyt, a nagyszívűséget, az érzellem- és indulatgazdagságot jelentik, illetve mindezek organikus kivételését a félig-meddig nem megfelelő környezetben.

– Boldogan mennék be ilyen épületbe és örömmel barátkoznék! Gyönyörű élményeim adódtak már hasonló bemenetelekből, ahol elvárásolt ugyanez a hajlam: varázsvilágot vetíteni maguk köré, tükrök, függönyök, képek, színek, drapériák élő minitemplomait emelni, és közben gyakran az egészet tisztaszobaként kezelni, de a földes konyhában együtt lakni száz csibével, tíz gyerekkel, kutyával-macskával. Ott van tér, hogy az utcán folytatódjon ez a 3D-s mozi valami egészen különleges, kedélyes, tréfálkozó, rekedtesen ordibálós, zenélős, folytonos karneválban – mosolyog a művész.

– A palotáknak alapvető fontosságú szerepe van, hiszen egyrészt a család közösségben elfoglalt helyét jelzik, tehát presztízserővel, másrészt a nem cigányok felé irányuló társaslélektani jelentőséggel bírnak – csakúgy, mint a test-

A palotáknak alapvető fontosságú szerepe van, hiszen egyrészt a család közösségben elfoglalt helyét jelzik, tehát presztízserővel, másrészt a nem cigányok felé irányuló társaslélektani jelentőséggel bírnak.

HOSSZÚ LIMUZIN, SÚLYOS ARANYLÁNC

A gyerekek igen könnyen alkalmazkodnak a kaszt-tárgyakhoz, de a közegben elvárt kommunikációs és viselkedési normákhoz is

KEMÉNY VALUTA

Fénye beragyogja a termeket, jelentősége, súlya elsődleges e kortárs motívumvilágban

MÍVES FAJANSZ

A palota valójában nem lakóhely. A vizesblokk csábítása nagy, de használatára csak a jeles családi alkalmak adnak lehetőséget

határaik kiterjesztése (a jómódú cigány férfiak, nők, gyermekek többnyire mind természetek, elhízottak), a hatalmas gépkocsik, smukkok, arany ékszerek, pecsétgyűrűk birtoklása, látványos közzététele. Gyakran más eszközökkel ugyanis nem képesek kifejezni, hogy egyenrangúak a többségi társadalommal – állítja Szabóné Dr. Kármán Judit romológus. – Éppen ezért muszáj nekik feltűnően, a megszokottól eltérően – akár provokatívan is – demonstrálni, reprezentálni, hogy odafigyeljenek rájuk, megmutassák, hogy ők is léteznek és követelik a helyüket a társadalomban – magyarázza a szakember.

A KÜLCSÍN URALMA

Saját képre formált,
saját maguknak teremtett
mikrokörnyezet. Magamutogató,
de bármennyire is furcsa,
saját körein belül befogadó,
biztonságot sugalló

Kényszerdurrantás

A szakértők szavaiból kiderül, hogy a cigánytársadalom jelentős része komoly mentális problémákkal birkózik. Identitászavarral küzd, és sokakban él az öngyűlölet. Gyakran kérdezik maguktól, hogy miért születtek cigánynak, miért tartoznak e megvetett népcsoporthoz?

Csehák Hajnalka, pszichológus lelki szempontok szerint vizsgálja a palotákat emelő, a nyomorból hirtelen kitörő embereket. Szerinte mindegyik frissen megvagyonosodott emberre jellemző, hogy átesik a ló túlsó oldalára.

– A magát rengeteg drága tárggyal körbevevő embernek rendkívül alacsony az önértékelése, és a drága tárgyakon keresztül kívánja a saját értékét növelni. Önbecsülését pedig az erősíti, ha a környezete irigykedve néz rá, hiszen ő valami olyasmit ért el, amit mások nem, vagyis meggazdagodott – magyarázza az újgazdagok szélsőséges viselkedését. – Épp ezért muszáj hatalmasat durrantaniuk, hogy odafigyeljenek rájuk, megmutassák, hogy ők is léteznek és követelik a helyüket a társadalomban. Az ilyen palotákat

Épp ezért muszáj hatalmasat durrantaniuk, hogy odafigyeljenek rájuk, megmutassák, hogy ők is léteznek és követelik a helyüket a társadalomban.

építők értékrendjében erős mérce, hogy milyen házban laknak, és fontos az is, mit lát a külvilág az életükből, gazdagságukból. A gazdagság, a pénz mindig együtt jár a hatalommal. Aki ilyen nagyon gazdag, ennyire hivalkodó, sőt mesebeli házat épít, ezzel saját berkein belüli hatalmát akarja szemléltetni, a „király” életérzést – mondja. – A cigány kultúrára jellemző a feltűnő színek használata, a látványos túldíszítettség, amely más kultúrákban is fellelhető, például ősi földjükön, Indiában. Ráadásul sokak szerint szíve joga mindenkinek olyan házat építeni, amilyen neki tetszik. Az pedig, hogy ezek az épületek miként férnek bele az adott település látképébe, már az ominózus helység belső ügye.

És valóban, a cigánybárók, -bulibasák, -vajdák, -királyok igen jelentős részt követelnek „alattvalóik” bevételeiből. Vonatkozik ez a családi pótlékra ugyanúgy, mint a külföldi vagy belföldi adományokra és a törvénytelenül szerzett jövedelmekre egyaránt. A romániai cigány elöljárók évi bevételéről az érintett hatóságoknak csupán becsléseik vannak, amelyek ha másra nem is, de a nagyságrendekre utalhatnak. Ezek szerint Cioaba Florin romániai cigánykirály évente 50–80 millió eurót keresett, amelynek jelentős részét nagyzási hóbortjára költötte.

SÖTÉT HELYZET

Nemzetközi jogvédők ismeretei szerint Közép- és Kelet-Európában (elsősorban Szlovákiában, Magyarországon, Romániában és Bulgáriában) a cigányság mindössze 1 százalékának van felsőfokú végzettsége, középfokú iskolát is csupán 10 százalékuk végez el. Mindeközben az EU a cigányság felzárkóztatására évente 70–100 milliárd eurót költ, melyet még 60-nal egészítenek ki a különböző magán-szervezetek. Ám ezen összegek fele sosem kerül a rászorultakhoz, mert fennakad a nemzeti csinovnyikok és a cigány establishment szűrőjén.

Ám nyilvánvaló, hogy korántsem bölcs dolog e magamutogató magatartást csupán a romákra értelmezni.

– **A magamutogatás alapvetően kicsinyes emberi tulajdonság, mely minden egyén, sőt nemzet vagy állam arculatpolitikájára jellemző lehet. Ebben nincs semmi naivan bájos romantika, inkább giccses gondolkodásról, gyarló emberi viselkedésről beszélhetünk. A másik ember, népcsoport vagy ország fölé helyezem magamat: nekem nagyobb a villám, a televízióm, a Mercedesem, mint neked! A fentiek tükrében az én szememben nincs különbség a hivalkodó rózsadombi villák, a dölyfös bánffyhunyadi paloták, Szkopje megalomán szobrai vagy a Nemzeti Színház izlificamos épülete között – vallja egy névtelenséget kérő cigány képzőművész. ☺**